

't Spycckertje

Koninklijke Heemkundige Kring Essen vzw

Karrenmuseum Essen vzw

't Karwiel

Secretariaat: HEEMHUIS, Moerkantsebaan 48, 2910 Essen

Tel. 03/667.73.90 - Fax 03/677.11.42 - e-mail: heemhuis@skynet.be

Verschijnt driemaandelijks
Afgifttekantoor 2910 Essen 1

3de trimester 2010
25ste jaargang n° 3

„Drukwerk aan verlaagd tarief”

Verantwoordelijke uitgever: Koninklijke Heemkundige Kring Essen vzw
Heemhuis
Moerkantsebaan 48
2910 Essen
Afgifttekantoor: 2910 Essen 1

België - Belgique
P.B. - PP
2910 ESSEN
BC 30355

„T SPYCKERTJE
Driemaandelijks tijdschrift van de
Koninklijke Heemkundige Kring Essen vzw

3de trimester 2010

25ste jaargang n° 3

BESTEMMELING:

Indien onbesteld gaarne terugzenden aan: Koninklijke Heemkundige Kring Essen vzw
Moerkantsebaan 48
2910 Essen
Tel. 03/667.73.90 - Fax 03/677.11.42
e-mail: heemhuis@skynet.be

't Spyckertje

nummer 3/2010

Fotoboek Essen in Beeld	31
Haalt het Essens dialect de viering Essen 900?	32
Gaggia	35
De Brabantse Wal en Victoria	36
Dordrecht oudste stad van Nederland	38
Vrijwilligers zijn onmisbaar	39
Zomerse zondagen in het Karrenmuseum	40
Smid Louis Aerts - Nieuwmoer (vervolg)	41

	 www.bedtime.be	
		
		 Meeusen Kalmthout www.meeusen.bmw.be
		
 www.thejewelshop.nl		
 Met steun van de gemeente Essen	 Met steun van de Vlaamse overheid	 Drankenhandel Van Oevelen

dat de wegen bol lagen, dan moest een nieuwe band gelegd worden. Om dit te voorkomen werd de as ietwat bol gezet zodat de wielen een tikkelletje schuin stonden.

Voerman Commissaris reed elke week naar Antwerpen, bij drukte wel 2x per week. Hij bracht voor Louis het ijzer mee. "Fin grain" ijzer was goed smeedbaar ijzer, maar je moest ook goede kolen hebben. Die kwamen per trein van de mijn van Winterslag.

Over "het ijzer temperen" gaan ook veel verhalen rond, tot het ijzer afkoelen in een aardappel... Louis maakte zijn beitels bijvoorbeeld zelf. Hij maakte een stuk ijzer eerst roodgloeiend en sloeg het dan puntig uit. Hij stak het daarna in een hoopje as, dat hij maakte aan de rand van het vuur, om af te koelen. Dat koelen kon wel een halve dag duren. Dan werd het aangescherpt op de slijpsteen, terug in het vuur 4 à 5 cm warm gemaakt (niet te hevig, maar ook niet te flauw rood), daarna volgde de afkoeling in water, eerst geleidelijk 2 cm in het water tot de kleur van het gekoelde stuk ongeveer wit was, dan uit het water gehaald tot het dezelfde blauwe kleur kreeg als de rest van de 5 cm. Pas dan werd het volledig in het water gestoken om af te koelen. Sprongen er later stukken van de beitel, dan was hij te heet (te fel rood) gemaakt. Louis was geleerd op blauw

af te koelen in water, maar later schakelde hij over naar geel: dat was iets harder, en blauw plooidde gemakkelijker. Dergelijk materiaal als beitels, ploegmessen, bijlen... werden gemaakt van oude springveren van de buffers van een trein.

Als Louis begon met werken moest alles nog gesmeed worden: elektriciteit kwam er pas in de dertigerjaren, en toen kocht hij een laspost. De slijpsteen werd met de hand gedraaid, dat was werk voor de zes zusters van Louis. Die steen was ooit wit uit de krijtrotsen van Engeland, maar door roest van het geslepen ijzer is hij nu bruinachtig.

Met de mechanisatie van het landbouwleven kreeg de smid ook ander werk. In plaats van karren of wagens te maken, zette hij bakken op het chassis van een auto. Hij maakte ook strooiwagens om de meststoffen te verspreiden. Maar met de opkomst van de tractor verminderde dat ook weer.

Samen met hem en de wagenmaker maakte de BRTN een documentaire over het maken van een wiel. En samen met zijn Paula geniet de ondertussen 90-jarige smid van zijn dik verdiende rust. Hij komt nog wel kijken of zijn zoon, Theo, geen raad nodig heeft, en geniet er ook van om zijn verhaal te doen...

Ludo Kerstens

Werkgroep genealogie

16 september: Bespreking "Van Hooijdonck I"

18 november: Bespreking "Van Hooijdock II"

Om 20.00 uur in het Mariaheem, Rouwmoer 4 te Essen

had dan dringender dingen om mee bezig te zijn, dan met zijn hoeven.

Blokstaarten was ook een werkje voor de smid. De staart van het veulen werd eerst afgebonden om het bloeden tegen te gaan, dan werd hij tussen 2 beentjes afgeknipt en de wonde werd dichtgebrand met een brandijzer: een ijzer met een gat in, waar het staartbeentje doorgestoken werd, zodat de aderen rond het beentje goed gedicht werden. Dit blokstaarten was nodig omdat de lent (teugels) wel eens zou verward kunnen raken in de staartharen, en daardoor het paard onbestuurbaar zou worden.

De smid was ook nodig om een kar of wagen te maken. Hij smeedde zelfs de nagels voor de kar. De wagenmaker boorde dan ook voor elke nagel een gaatje waar later de nagel ingedreven werd, nadat die eerst in de menie was gestoken. Nieuwmoer had één wagenmaker: Jef Augustijns.

De as van de wagen kwam in 2 stukken van de fabriek. Dat was omdat het spoor niet overal even breed was. Hier was dat 1.35 m, elders kon dat 1.45 of nog anders zijn...De smid maakte hem op maat en smeedde hem aaneen. Zo kon de kar "sporen". De bus werd ook geleverd vanuit de fabriek. De wagenmaker maakte met precisiewerk plaats voor de bus in de dom; dan plooidde de smid een strooiwiel rond de bus en maakte ondertussen een stuk oud ijzer gloeiend heet, stak bus en strooiwiel in de dom, legde het gloeiend ijzer op bus en sloeg deze vast in de dom.

Een band om een wiel leggen gaf meer spektakel. De band werd eerst rond gezet met een plooiemachine. Hiervoor werd het eerste stuk van de band heet gemaakt en tussen de walsen gestoken; daarna werd de band verder gedraaid, zodat hij de vorm van een hoepel kreeg.

Het wiel en de band werden afzonderlijk gemeten met een speciaal daarvoor ontworpen wielje. Op de band werden 2 doppen geplaatst op een vaste afstand. Na het stuiken kon je dan met een hoekig apparaat aflezen hoever de doppen van mekaar stonden. De uiteinden van de band werden 3 cm kleiner dan de wielomtrek aaneengelast. Bij een zware band werd eerst het uiteinde aan één kant op een paar plaatsen open gezet, en het andere uiteinde kreeg tanden. Het was dan alleen nog een karwei om ze in mekaar te stuiken en vast te smeden met de hamer. Bleek hij nadien te klein, dan moest de band "gerekt" worden tussen hamer en aambeeld.

Voor een groot wiel werd dan tegen de straatkant de band heet gestookt met hout, mustert en turf, en daarna gloeiend en met haken rond het wiel gepast om dadelijk met water afgekoeld te worden. Gaf het wiel dan een dokkerend geluid op de kasseien, dan was de klus geklaard, en kon de wagenmaker een kleurtje geven aan de kar.

Bij een hete zomer kon het gebeuren dat de band van het wiel los kwam, dan moest de band gekort worden. Het kwam ook wel voor dat de band aan één kant afsleet door

Fotoboek Essen in Beeld

In het feestjaar Essen-850 pakten de cultuurraad, stichting Heidebloempje en de Koninklijke Heemkundige Kring Essen uit met het project Essen in Beeld. Het werd een weergaloos succes. Exact 321 personen hebben samen zo'n 16.000 foto's uit 2009 en meer dan 9.000 oude foto's met bijhorend onderschrift opgeladen op www.esseninbeeld.be.

Over heel wat foto's kwam dankzij een 1500-tal reacties nieuwe info binnen. Gedurende het jaar kwamen meer dan 260.000 mensen een kijkje nemen die samen 5.296.247 keer een foto aanklikten! Daarom willen we langs deze weg aan iedereen nog eens een dikke merci zeggen.

De website blijft nog een tijdje bestaan, maar om foto's uit 2009 op te laden is het nu wel te laat. Oude foto's en reacties blijven welkom.

Ondertussen is een kleine werkgroep druk in de weer om uit de duizenden foto's van 2009 een selectie te maken voor het Fotoboek Essen in Beeld 2009. Een monnikenwerk! Er is echt een overaanbod aan prachtige en relevante foto's.

Daarom werd besloten om het aantal pagina's gevoelig op te trekken van 80 naar 128 bladzijden. Zo krijgt u voor 16,50 euro een uniek tijdsdocument in handen met een stevige kft en 128 A4-bladzijden vol prachtige kleurenfoto's.

Om zeker te zijn van een exemplaar kan u inschrijven op de voorverkoop

door 16,50 euro te storten op het rekeningnummer 779-5944578-64 van vzw Essen 850 jaar met vermelding van naam en adres, of door contant te betalen in het Heemhuis of de Cultuurdienst. Als u het boek thuis wil laten komen met de post betaalt u 25 euro.

Voorstelling van
De Spycker 2009
in de raadzaal
Foto: Heemk.Kring

Het is een boek dat niet mag ontbreken in uw boekenkast en misschien is het wel een ideaal verjaardags- of eindejaarsgeschenk?

Op zaterdag 16 oktober 2010 zal het fotoboek officieel worden voorgesteld in de Oude Pastorij en vanaf die dag is het boek voor iedereen beschikbaar.

De foto's die niet kunnen opgenomen worden in het fotoboek gaan niet verloren. Alle foto's zullen met de bijhorende informatie voor het nageslacht worden gearchiveerd.

Tot slot.
Via de krant vernamen we dat de stad Antwerpen nu een soortgelijk project opstart: ze willen hun Antwerpen mooi in beeld brengen door middel van een website en een fotoboek. Maar Essen was toch eerst ...

Rudi Smout

Haalt het Essens dialect de viering Essen 900?

Het programma van het feestjaar Essen 850 jaar was goed gevuld. Zelfs voor de belangstellende burger was het praktisch onmogelijk om alle activiteiten bij te wonen. Ook tijdens een feestjaar zijn er echter soms andere prioriteiten en verplichtingen.

Dit laatste is overkomen aan ondergetekende toen hij forfait heeft moeten geven voor het groot Essens dictee dat plaatsvond in het Volkshuis op 14 maart 2009.

Dit dictee was het geesteskind van schepen Jocke Hennekam. Niet minder dan 49 personen tussen de leeftijd van 85 en 14 jaar namen er aan deel. Onder de deelnemers was er een mix van bekende en minder bekende personen. Op gevaar af om andere bekende personen te vergeten weze hier vermeld: burgemeester Gaston Van Tichelt, Herman, Leo en Jan Suykerbuyk, Maria Gommeren, Prins en keizer Carnaval, Rik Pockelé, Kris Peeters (niet te verwarren met de Vlaamse Minister-President). Voorlezer van dienst was Roger Goosen.

Winnaar van het dictee met 6 fouten was Herman Jacobs wiens roots moeten worden gezocht op Essen-Hoek. Zou aldaar het onderrecht van het Essense dialect misschien grondiger gebeurd zijn dan in andere wijken? En zou dit kunnen verklaard worden door inspan-

ningen om de achterstand in te halen na de lange aanhechting bij Kalmthout? De plaatsen twee en drie waren voor de dames Maria Gommeren met 10 fouten en Irene Matheusen met 13 fouten.

Een succesvolle organisatie vraagt meestal om een vervolg. Indien men echter opnieuw een wachttijd van 50 jaar in acht moet nemen rijst de vraag of het Essens dialect (hierna afgekort tot E.D.) zal overleven tot aan de viering Essen 900.

Deze vraag is niet ongegrond. In een artikel gepubliceerd in de Spycraker 2009 komt Koen Duerinck tot het besluit dat ook Essen niet ontsnapt aan het dialectverlies dat taalkundigen noteren binnen het ganse Nederlandse taalgebied. Terwijl voor de details van het onderzoek wordt verwezen naar het artikel in kwestie onthouden we alleszins de conclusie dat afnemende dialectkennis ook wordt waargenomen bij senioren, al zij het in mindere mate dan bij jongeren.

De vraag of het E.D. zich zal handhaven tot aan de viering in het jaar 2059 van Essen 900 kan niet zomaar met ja of nee worden beantwoord. Bovendien is volgens een Oosters spreekwoord voorspellen liegen zelfs indien men de waarheid spreekt. Vandaar dat hieronder enkel een paar mogelijke scenario's worden gepresenteerd met meer vragen dan antwoorden.

Smid Louis Aerts - Nieuwmoer

(vervolg)

Het paard in de hoefstal krijgen was soms wel een probleem: er was immers te weinig plaats in de kleine smidse, en het paard moest daarom achteruit in de hoefstal.

Het waren meestal zware paarden, die beslagen werden, een enkel "luxe" rijpaard kreeg hij ook wel eens onder handen, maar verder de paarden die in een gerij liepen zoals bv van een bakker. De plaatselijke voerman was ook zijn klant.

Een vakman kon zien welke smid het paard beslagen had.

Een plaatselijke smid van een buurdorp, die ook fietsenmaker was, weigerde ooit een paard te beslaan omdat de boer met een fiets van een concurrent reed. Deze had daarbij nog een paard met een gespleten hoef, en de smid had voorspeld dat

als hij dat paard in geen 3 maanden zou beslaan, dat het dan niet meer zou kunnen gaan. Dat was natuurlijk een uitdaging voor Louis, en na enkele weken kwamen andere boeren kijken of dat paard nog wel kon gaan...

Elk paard had andere hoeven en de ijzers moesten voor elk paard ook aangepast worden. Het kwam ook voor dat het paard een gewonde hoef had. Het kreeg dan een dichte schoen, zodat de wonde kon helen: er werd een plaat over het ijzer geschroefd, om de wonde te kunnen verzorgen.

Louis leerde ook ossen te beslaan, maar in de praktijk heeft hij dat nooit gedaan. Op de vraag of hij ook ezels besloeg, antwoordde hij lachend: "Er staat hier op 't dorp maar ene ezel..."

Een verzekering heeft hij ook nooit nodig gevonden, dat heette "kwaai geld" te zijn. Hij kreeg wel eens een klap van een paard zodat hij tot op de steenweg rolde, maar hij ging altijd dicht genoeg staan, zodat de klap meer "weggooien" werd. Echt moedwillige paarden werden met een "praam" in bedwang gehouden: een stok, waaraan een lus bevestigd was waar de paardenneus doorgestoken werd. De stok werd dan opgedraaid zodat de neus geklemd werd. Het paard

Zomerse zondagen in het Karrenmuseum

Telkens van 13.30 tot 16.30 uur

4 juli: **Zondag houden:** zondagbezigheden ...

11 juli: **11-juliviering met wereldmarkt**

18 juli: **Een graantje meepikken:** graanbewerking

25 juli: **Op 't scherp van de snede:** slijpen en scheren

1 augustus: **Het loopt op wietjes:** allerlei fietsen

8 augustus: **geLeerd:** alles over lederbewerking

15 augustus: **Meid voor alle werk:** vrouwenwerk

22 augustus: **Als nieuw:** conservatie en restauratie

Juli en augustus

Fietsentoonstelling

Elke zaterdag en zondag van 13.30 tot 16.30 uur

29 augustus

AMBACHTENDAG

van 11 tot 18 uur

12 september

Openmonumentdag

vuur, aarde, lucht, water

Verdringing van het E.D. door het Algemeen Beschaafd Nederlands A.B.N.

Reeds in 1967 schreef Wilfried Verhaert – later o.m. bekend als school-directeur – een artikel in de Spycker waarin hij zich in een inleidend hoofdstuk afvroeg of het nog zin had dialecten te bestuderen op een ogenblik dat overal het A.B.N. werd gepromoot. Wilfried heeft echter zijn terughoudendheid laten vallen toen hij in een historisch overzicht vaststelde dat het A.B.N. de verzameling was van een veelheid van dialecten die o.m. hun oorsprong vonden in de geschriften van monniken en in de teksten van rondtrekkende zangers. Hij besloot hieruit dat dialect en A.B.N. samenhangen en dat het eerste voor het tweede een onmisbare bron van vernieuwing en verrijking betekent.

Alzo gerustgesteld is Wilfried kunnen beginnen aan de hoofdbrok van zijn artikel, zijnde een onderzoek naar het dialect van Nieuwmoer (of moet men nu zeggen en schrijven "op" Nieuwmoer zoals men ook zegt op Wildert en op Horendonk?). Die hoofdbrok was een studie waarin via bandopnamen de drie kenmerken van een dialect – uitspraak, zinsbouw en woordgebruik – van een aantal inwoners werden gecontroleerd.

Indien de auteur vandaag de oefening zou overdoen, zou hij wellicht constateren dat zijn oorspronkelijke vrees voor een teloorgang van het dialect ietwat overdreven was. De bezoeker aan o.m. de zaak T.T. Textiel – in de volksmond ook 't Kiekens-

kot genoemd – zal ervaren dat het Nieuwmoerse dialect nog springlevend is.

Dit fenomeen hoeft niet te verwonderen. In het Weekblad Knack van 19 mei 2010 maken taalkundigen zich zelfs bezorgd over de aantasting van het A.B.N. door dialecten die vooral in de media en de amusementswereld opgang maken. Men maakt gewag van de opmars van een tussentaal die een samenraapsel is van dialect en Algemeen Nederlands. Journalist en opiniemaker Geert van Istendael heeft terzake ook de term verkavelingsvlaams bedacht.

Een invasie van het Hollands

In de licentiaatverhandeling die Vera Broos in 1971 heeft gewijd aan het thema "Klankleer van het Essens en van het omliggend gebied." wordt het E.D. ondergebracht in de familie van de Brabantse dialectgroep waarvan de roots zouden liggen in het Westgermaans. Alhoewel behorend tot dezelfde familie merkte de schrijfster op dat 100 meter voorbij de grens het Essens een vreemde taal was. In omgekeerde richting was dit veel minder het geval. Winkelen naar Roosendaal vereiste voldoende kennis van de taal aldaar terwijl het merendeel van de alhier aangespoelde Hollanders hun moedertaal trouw bleven.

Door de recente immigratiegolf is het Nederlandse aandeel in de lokale bevolking gestegen tot 18 % (3.320 op 17.800). Betekent dit op termijn de doodsteek van het E.D.? Dit doemdenken lijkt ons voorbarig. De recente toestroom bevat ook veel jonge

gezinnen met alhier schoolgaande kinderen. Zou uit de onderlinge kontakten, vriendschappen en romances geen Nieuw Essens Dialect (N.E.D.) kunnen ontstaan waar bij wijze van compromis men voortaan spreekt van (Belze) botten i.p.v. (Hollandse) laarzen en afscheid neemt met een (Hollands) doe i.p.v. (een Vlaams) houdoe.

In de greep van een wereldtaal, het Antwaarps

In vroegere studies en gesprekken over de ruimtelijke ontwikkeling in onze regio is ooit de vraag gerezen of op termijn de gemeente Essen niet alleen zou worden overrompeld vanuit het noorden door een uitdeinend Roosendaal maar tevens vanuit het zuiden door het onstuitbaar oprukken van de Antwerpse agglomeratie.

Het gevaar van dit laatste scenario is niet acuut, zeker niet indien de realisatie ervan de bouw veronderstelt van een tunnel of een kabelbaan. Immers de moeilijkheid om op beleidsniveau over dit soort dossiers een snel akkoord te bereiken is wel bekend. Bovendien is er nog altijd Kalmthout als mogelijke buffer.

Het virus van de computertaal

Volgens sommige onderzoekers zal de computer niet alleen de bevolking opdelen in surfers en sukkels maar tevens in Engelssprekenden en anderen. Kortom, een wereld waarin de jongere generaties hun auto niet meer in achteruit zetten maar in "backspace" en hun lief niet meer schrijven in romantisch dialect maar mailen met een minimum aan letter-

tekens om tijd en kosten te besparen. Natuurlijk mag men niet uit het oog verliezen dat ingevolge de talrijke PC-cursussen ook senioren door de Engelse computertaal zullen worden besmet.

Welke schade deze evolutie zal toebrengen aan het E.D. is moeilijk in te schatten. Het is dus voorbarig om nu al van het gemeentebestuur te verlangen dat zij instaat voor de verspreiding van toetsenborden in E.D. Dus "wait and see".

De leute als sterkhouders van het Essens dialect

Op basis van wat voorafgaat lijkt de situatie niet hopeloos en is zij zelfs niet ernstig. Dit laatste is zeker het geval indien men rekening houdt met de nauwe band tussen dialect en leute. Dit verbond vindt men stevig onderbouwd in het boek "Vlaamse volkstaal, bron van humor en wijsheid" van de hand van Henri Mullebrouck. Hierin vindt men bijna 500 blz. gevuld met volkse uitdrukkingen over de meest uiteenlopende onderwerpen en toestanden. Plezier en leute nemen hierbij een grote plaats in. Het dialect als instrument van het volkstheater, van moppentappers, van ongewassen volksrijmpjes en gezellige kletserij.

Als gezelligheid en plezier voorwaarden zijn voor dialectbehoud staat Essen er goed voor. Een speciale pluim verdient hierbij ontegensprekelijk het carnaval. De verspreiding van een zakwoordenboek met de meer dan 40 carnavalmotto's – eventueel met vertaling erbij – zou een nuttige

Vrijwilligers zijn onmisbaar

De dag dat Johan Vandenbroeke zich enkele jaren geleden in het "Karrenmuseum Essen vzw" als vrijwilliger aandiende kwam alles in een stroomversnelling terecht. Lag dat aan de komst van Johan? Of aan het feit dat de aanvraag om een erkend museum te worden door de overheid ernstig werd genomen?

Zeker is dat we vanaf die tijd de mogelijkheid kregen om méér en betere publiciteit te maken voor onze werking. Johan had ervaring daarin en wilde die graag ten dienste stellen van het museum. Ook voor de layout van 't Spycertje-'t Karwiel kunnen we op Johan rekenen.

Hij werd onze fotograaf en ontwerper van flyers of uitnodigingen, rijdt er zelf mee naar de drukkerij en levert alles stipt op tijd af. Hij kan goochelen met foto's en met de computer. Daar kan meer dan één vrijwilliger over meepraten.

We zien hier Johan, als aalmoezenier van het Karrenmuseum op één van onze ambachtendagen.

Johan zorgt ook voor de aanpassingen van de affichezuil van het Karrenmuseum.

Op een verjaardag of een ander feest worden zijn collega's getraakteerd op zeer origineel bewerkte portretten van henzelf, met bijbehorende ludieke tekst.

Hij laat geen kansen liggen om met anderen een grap uit te halen en niemand kan uit zijn gelaatsuitdrukking opmaken of hij iets meent of niet.

"Zelfs zijn misdienaar Ludo, een actieve vrijwilliger van het Karrenmuseum, moest er aan geloven".

Tijdens het opknappen van de klusjes op het terrein valt er met Johan altijd wel wat te beleven, soms humoristisch, soms kritisch en "to the point". En hij geniet, en lacht in zijn vuistje terwijl hij weer denkt aan een volgende zet. Vrijwilligerswerk saai? Geen denken aan met Johan in de buurt.

Maria Gommeren

“Dordrecht oudste stad van Nederland”

Zonder op het weer te letten, zaterdag 8 mei, stapte het gezelschap vrijwilligers van het Karrenmuseum, parking Kiekenhoeve op de bus.

Onder een duidelijk grijzer wordende lucht reden we, met weids uitzicht over de groene zone van Noord-Brabant richting Raamsdonk, onze eerste stop: landgoed 'Het Broeck' (laaggelegen al of niet ingedijkt groenland). 'Carpe Diem' versierde de voorgevel: het lag geheel in onze bedoeling zulks te doen! Na de koffie wachtte ons een rondleiding in de meest glanzende, nette, propere hal van Brabant.

De gids, zijn leven lag in het museum, verkleed als palfrenier leidde ons, via een moderne micro van de ene koets naar de andere: glimmende lak, geborsteld fluweel en gepoetst ijzer voerde de boventoon. Nergens bespeurden wij een spoor naar vroeger, deze voertuigen hadden toch wel echt gereden? Van mij mogen ze, gerestaureerd, net niét, door de vering gaan, keiharde wiel en deuren die wringen bij het open doen, bewijzen uit het verleden dat de taak volbracht is.

De uitgestrekte tuin bracht soelaas, hier en daar prachtige moderne kunst afgewisseld met enkele rustpunten o.a. de vijvers. Stel u voor: een grote waterplas met hoog gras rondom, een staaldraad over het water in het midden een donker gebronsde koelie die met pak en zak de overkant tracht te halen: een uniek beeld!

De bus bracht ons verder naar Terheijden, zowaar naar de 'Zevende Hemel' waar de tafels gedekt stonden. Het

kon niet anders dan goed zijn in de zoveelste hemel, maar een maaltijd, wat het ook is, in goed gezelschap smaakt naar meer.

We reizen om te leren, dus op naar Dordrecht.

Op een punt tussen de Oude Maas en Benedenmerwede vonden wij een gezellig knus stadje. Straten en pleinen met gerenoveerde pakhuizen, nu bewoonde herenhuizen, enkele musea, de Grote Kerk en de bibliotheek 'De Gulden Os' vormen een bijzonder stuk Dordrecht. De ligging aan de brede rivieren heeft 'Dordt' door de eeuwen heen welvaart gebracht, in de 15de en 16de eeuw als handelsplaats, in Holland toonaangevend.

De rondvaart bracht ons aan de achterkant van de huizen, de gebouwen torenden boven ons uit. De Grote Kerk, min of meer verzaakt leek schever dan aan de wal, de kelders op ooghoogte waren door het steeds klotsend water verweerd. Met de uitleg van de schipper die ons wees op de talrijke schilderijen her en der tegen de muren, kregen wij een nog duidelijker beeld van de oudste stad van Nederland.

Een bezoek aan de 900 rijksmonumenten, 160 gemeentelijke monumenten en de ruim 400 beeldbepalende panden zal voor een andere keer zijn! De regen die heel de dag bedreigd had sloeg pas neer toen we na het laatste drankje terug in de bus zaten richting Essen, onze Oase in het Groen!

Tot de volgende keer!

Elly de Bruijn

promotie kunnen zijn van het E.D. Misschien zelfs toe te voegen aan een inburgeringsdossier.

Met een bruisend verenigingsleven en een meegaand gemeentebestuur moet het niet moeilijk zijn om de overlevingskansen van het E.D. te blijven verzekeren. Zodoende kan schepen Hennekam al gerust met de voorbe-

reiding beginnen van het dictee Essen 900. Vijftig jaar is lang maar gezegd wordt dat om de moed er in te houden "optijdensdond wa zwaanzegen kwoad kan".

De auteur van dit stukje heeft deze goede raad ter harte genomen.

Jan Michielsen

GAGGIA

In *De Spycker* 2008 publiceerden wij onder de titel *Een lastig mens* het levensverhaal van de Essense pastoor Peter Jozef Vandenhove. Op blz. 138-139 kwam een zekere Gaggia ter sprake, volslagen onbekend.. tot we onlangs toevallig de *Biographie Nationale* t. XXXVII, Bruxelles 1971 ter hand namen. Het boekdeel was nog niet opengesneden. Toen we daarmee bezig waren, sprong kolom 313-320, een bijdrage over Gaggia in het oog. Samengevat komt het hierop neer:

De Italiaan Pietro Gaggia werd geboren in Verolanuova (Brescia) 10 maart 1791, priester 13 september 1813, leraar Grieks en Hebreeuws in seminarie en college. Wegens zijn patriotische uitlatingen vrezend voor arrestatie, week hij uit naar Zwitserland waar hij kennismaakte met de grote pedagoog Pestalozzi. In 1824 kwam hij in ons land terecht, achtereenvolgens Antwerpen, Luik en Brussel. Eerst in Etterbeek dan in Elsene opende hij een Europese eliteschool met voor die tijd een revolutionair programma. Externaat voor jongens van gegoede stand. Korte vakanties, geen lijfstraffen, uitgebreid pakket

leervakken, uitgelezen korps leerkrachten. Vandenhove heeft er ook les gegeven. Maximum aantal leerlingen 60. Eerste graad Nederlands (voor Belgen en Nederlanders) of Duits (voor de buitenlanders), kostprijs 550 gd. Tweede graad Frans, kostprijs 600 gd. Derde graad Engels kostprijs 700 gd. Vierde graad 'les belles lettres' met opties Spaans en Italiaans, kostprijs 800 gd. Ondertussen de hele waaier van godsdienst, klassieke en moderne talen, letterkunde, geschiedenis, aardrijkskunde, wiskunde, wetenschappen, gymnastiek, zwemmen, schermen, muziek, toneel, dans, handenarbeid, knutsel en z. Het college had een goede naam.

Ondertussen was de man protestant geworden en op oudejaarsdag 1835 in Elsene getrouwd, dezelfde dag dat zijn kind geboren werd. Hij had bezittingen in Zoersel, Halle-Kempfen en Brecht. Op de Kipdorpvest in Antwerpen werd hij dood gevonden 13 november 1845. Een jaar later werd de instelling gesloten, het deficit bedroeg 50.000 goudfrank.

Louis Vercaemmen

De Brabantse Wal en Victoria

West-Brabant is gezegend met groen, groen dat doorloopt in de Kempen. Bossen, heide zandverstuivingen, vennen en meren, beken en kreken, de natuur is er heel gevarieerd. Met name het gebied van de Brabantse Wal staat de laatste jaren sterk in de belangstelling, bij fietsers en wandelaars ligt het goed in de markt.

De Wal strekt zich uit van Steenberg, Halsteren, langs Bergen op Zoom, Woensdrecht landend even over de grens met België. De Steilrand(wal) staat voor overgang van hoge zandgronden naar lager gelegen kleipolders: van 22 meter in Hoogerheide aflopend naar Halsteren waar het reliëf nog enkele meters telt en wegduikt in de ondergrond.

Het ontstaan voert terug naar rivierprocessen in het Pleistoceen, en voor we daar van terug zijn, hebben we 130.000 jaar achter de rug. Er zit niets anders op: we blijven bij de dag van vandaag!

Langs fietspaden en wandelwegen kan de liefhebber volop van het wisselend landschap genieten. Houdt dat even op, dan ligt tussen Bergen op Zoom en Woensdrecht een zeldzaam mooi herenhuis 'De Mattemburgh'. Daar kan de burger in de wandelaar of fietser op een zonovergoten terras bijkomen met een hapje en drankje 'navenant'.

Op de plaats waar 'Mattemburgh' nu ligt, werd in 1578 een boerderij gesticht, 'de Mussenpot'. Tijdens het beleg van Bergen op Zoom door de Fransen (1747) werd het boerengoed verwoest. In 1836 kocht een vooraanstaande Bergenaar, P.C. Cuijpers, de gronden van de 'Mussenpot' (17 ha). Na zijn overlijden ging zijn weduwe verder met het in aanbouw zijnde landgoed en gaf het haar eigen naam 'Mattemburgh' (1847). De latere familie Cuijpers legde eerst een Engelse landschapstuin aan, met binnentuin (oranjerie) nadien een Frans hof met prieel op hoogte. De ondergelegen kelder was een diepvriezer waar de jachtbuit plaats kreeg.

De bijgebouwen boden onderdak aan het buiten personeel: de tuinman en zijn gezin, de koetsier, de boswachter en zijn familie. Het 'binnen' personeel verbleef in de villa, de huishoudster regelde de dagtaak van de dienstboden en kokkin in de uitgestrekte kelder met keuken.

De mobiliteit was verzekerd, enkele prachtige koetsen en verschillende paarden stonden ter beschikking van de bewoners.

In 1969 ging de Heemkundige Kring Essen over tot de aankoop van enkele koetsen afkomstig van 'de Mattemburgh', toen cultureel erfgoed van Bergen op Zoom: een

Jachtbrik (1880), de Victoria (1881) en de Landauer (1890).

De Jachtbrik was in de glorie van het landgoed hét rijtuig dat de genodigden na een stevige borrel op het terras, naar de bossen voerde.

De jachthonden sprongen onder de zittingen uit het luik, de 17 ha waren niet langer veilig voor de behaarde en gevederde bewoners, die in paniek naar veiliger oorden trachten te vluchten.

De Landauer, van oorsprong Duits, is de meest schitterende koets die men zich kan voorstellen. Het gesloten dak, nachtblauw leder, kan in twee delen op de voor- en achterzijde worden gelegd.

De binnenkant is luxueus bekleed met Velours d'Utrecht, de ramen kunnen met één beweging in de deuren dalen, kortom vergelijkbaar met de hedendaagse R.R.

De 'Victoria', met half open kap, is naar de Britse Majesteit genoemd.

Opvallend kenmerk is de zeer lage instap. Her Majesty was steeds in hooggesloten tot op de grond vallende robes gekleed, zodat bij in- en uitstap ritueel haar enkels bedekt bleven!

De stoere Wal en de preutse Victoria zijn, zonder het te weten, immer goede burens geweest én een goede buur is altijd beter dan een verre vriend!

Elly de Bruijn